

Rapport

efter kvalitetsgranskning av utbildningen på
introduktionsprogrammen individuellt alternativ
och yrkesintroduktion vid Rinmangymnasiet i
Eskilstuna kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Rinmangymnasiet i Eskilstuna

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildningen på två av introduktionsprogrammen i gymnasieskolan, individuellt alternativ och yrkesintroduktion, under våren 2013. Granskningen vid Rinmangymnasiet i Eskilstuna ingår i detta projekt.

Rinmangymnasiet besöktes från den 22 januari till den 6 februari 2013. Ansvariga inspektörer har Christina Lindh och Eva Ahlman varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av utbildningen på introduktionsprogrammen individuellt alternativ och yrkesintroduktion genomförs i ytterligare nio kommunala skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Rinmangymnasiet

Gymnasieskolan i Eskilstuna är organiserad i tre kommunala gymnasieenheter. De nationella programmen är fördelade mellan dessa tre enheter. Huvudmannens verksamhetsplan för kommunens introduktionsprogram (IM) visar att varje gymnasieenhet har IM som är kopplade till enhetens nationella program. IM individuellt alternativ finns på alla tre gymnasieenheterna.

Rinmangymnasiet erbjuder fyra nationella yrkesprogram och två högskoleförberedande program, gymnasiesärskola samt fyra introduktionsprogram. Det finns i dag cirka 1 180 elever på skolan, varav 160 elever på introduktionsprogram.

Språkintrouktion och programinriktat individuellt val är inriktade mot gymnasieskolans nationella program, barn- och fritid-, industritekniska-, restaurang och livsmedel- samt vård- och omsorgsprogrammet. Rinmangymnasiet har två inriktningar inom yrkesintroduktion, en med yrkesämnen från industritekniska programmet (YRK IN) och

en med yrkesämnen från restaurang- och livsmedelsprogrammet (YRK RL). Båda är sökbara.

Eleverna på YRK RL läser de programgemensamma kurserna tillsammans med eleverna på det nationella yrkesprogrammet. Vidare erbjuds eleverna att läsa grundskoleämnena och gymnasiegemensamma kurser i engelska, matematik och svenska i en mindre undervisningsgrupp. Övriga gymnasiegemensamma kurser kan eleverna läsa tillsammans med elever vid det nationella yrkesprogrammet.

Vid yrkesintroduktion industriteknik, YRK IN, erbjuds eleverna programgemensamma kurser inom industritekniska programmet och nio grundskoleämnena. Yrkesämnen läser eleverna i egen grupp och grundskoleämnena tillsammans med elever på introduktionsprogrammet individuellt alternativ.

Rinmangymnasiets målsättning, med yrkesintroduktionsprogrammets båda inriktningar är att eleverna ska komma in på ett nationellt yrkesprogram, annan utbildning såsom folkhögskola och yrkesvuxenutbildning eller börja arbeta direkt efter utbildningen. Skolans ambition är att successivt slussa över eleverna till programinriktat individuellt val eller till det nationella yrkesprogrammet.

Vid Rinmangymnasiet finns även introduktionsprogrammet, individuellt alternativ (IND). Eleverna erbjuds att läsa nio grundskoleämnena för att förberedas inför yrkesintroduktion, bli behöriga till programinriktat individuellt val eller ett nationellt yrkesprogram. På grundskolenivå läser eleverna bild, engelska, idrott och hälsa, matematik samt de samhällsorienterande ämnena. Två dagar i veckan har eleverna praktik för pröva ett yrke eller som en motivationsstärkande insats.

Resultat

1. Planeras utbildningen så att den möter den enskilde elevens förutsättningar, behov och målsättningar?

1.1 Utformas studieplanen utifrån elevens tidigare skolbakgrund, behov och målsättning?

1.2 Har eleven inflytande över sin studieplans utformning?

Under denna frågeställning granskas hur skolan tagit fram och utformat elevens individuella studieplan samt vilka underlag som använts och hur eleven och vårdnadshavarna gjorts delaktiga i planeringen.

Av skollag och läroplan framgår att det i dialog med eleven ska upprättas en individuell studieplan för varje elev på introduktionsprogrammen. Gymnasieförordningen anger mer detaljerat vad den individuella studieplanen ska innehålla. Den individuella studieplanen får en extra viktig funktion för elever på introduktionsprogrammen eftersom dessa program saknar nationellt fastställda programstrukturer och examensmål. Studieplanen ska vara individuellt utformad och innehålla uppgifter om ämnen och kurser som eleven ska studera samt i förekommande fall också innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling. Skollagen anger att barn och elever ska ges inflytande och kunna påverka utbildningen. Forskning och erfarenhet visar att om eleven görs delaktig i utformningen av sin utbildning ökar motivationen. En god överlämning från elevens grundskola är viktigt för att utbildningen ska få en utformning anpassad till den enskilde elevens förutsättningar och mål.

I slutet av vårterminen har personal från grundskolan och gymnasiet överlämnandekonferenser på Rinmangymnasiet. Överlämnandekonferenserna är ett bra forum för information om elever som ska börja på introduktionsprogrammen men enligt rektorerna varierar kvaliteten på den skriftliga dokumentationen från grundskolan. För de elever som har varit i behov av särskilt stöd under en längre tid finns det oftast en bra och ändamålsenlig dokumentation från grundskolan. För de elever som oväntat inte uppnår kunskapskraven i de behörighetsgivande ämnena är dokumentationen ibland bristfällig och kan ibland vara svår att hitta.

Flera av eleverna som studerat vid de individuella programmen, individuellt alternativ eller språkintruktionsprogram söker sig till skolans yrkesintroduktionsprogram. Vid granskningen framkommer att överlämnandet varit bristfälligt för en av de elever vars skolsituation Skolinspektionen granskar. I intervjuer med rektorn och skolans personal

framkommer att de inte har full kännedom om vilka ämnen som eleven har godkända betyg i. Detta förklaras med att eleven gått ett individuellt program tidigare och att studie- och yrkesvägledaren som fanns på det programmet har slutat på skolan. Den bristande kartläggningen av elevens kunskaper och betygsresultat har medfört att studieplanen och utbildningen inte utgått från elevens utvecklingsbehov och framtidsplaner.

Eleverna på introduktionsprogrammen har vid läsårstart ett första individuellt samtal med sin mentor. Alla mentorer har sedan ett introduktionssamtal med elev och vårdnadshavare första veckan i september. Om det finns behov eller om vårdnadshavarna önskar genomförs även en överlämningskonferens med vårdnadshavare och personal från grundskolan och gymnasieskolan. Det är elevens mentor som ansvarar för att skriftliga bedömningar från grundskolan förs vidare till arbetslag och till lärare som undervisar i respektive ämne.

Varje elev har en individuell studieplan som följer den mall som är framtagen för skolans nationella program. Några studieplaner innehåller information om avslutade kurser, planerade kurser, kurser att välja samt kurser som ska läsas om. Andra studieplaner saknar information som till exempel godkända kurser från grundskolan, planerade kurser, praktik, framtidsmål och andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling. Studie- och yrkesvägledaren är som regel inte delaktig i upprättandet av studieplanerna.

I samtalen med eleverna vars skolsituation Skolinspektionen granskar framgår att de inte känner till sin individuella studieplan. Ämnena finns på elevernas schema och i studieplanen men eleverna uppfattar inte att hon/han har varit delaktigt i utformandet. Eleverna träffar sin mentor varje vecka och där sker en kontinuerlig uppföljning av elevernas närvaro, avseende hur det går för eleven med studierna och praktiken men utan direkt koppling till studieplanen. Den individuella studieplanen är mer av ett formellt dokument för registrering av kurser utifrån elevadministrationens behov och inte en plan där konkreta insatser beskrivs och där uppnåeliga mål och syftet med utbildningen är tydliggjort.

Det som är gemensamt för de introduktionsprogram som Skolinspektionen granskar är att de är utformade med ett förutbestämt ämnes- och kursinnehåll som riktas till en grupp av elever. Inom detta förutbestämda innehåll finns det skillnader mellan vad eleverna läser med avseende på nivå, konkret ämnesinnehåll och antal ämnen. Det "färdiga ämnes- och kursinnehållet" riskerar att få till följd att eleverna upplever möjligheterna till inflytande över utformandet av utbildningen som mer begränsat än vad det faktiskt är.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att samverkan mellan grundskolan och introduktionsprogrammen på Rinnangymnasiet behöver utvecklas så att det finns tillräckligt och korrekt underlag för en individuell planering av elevens utbildning. Vidare behöver överlämnandet mellan Rinnangymnasiets olika introduktionsprogram förbättras så att elevernas kunskaper och betygsresultat är kända vid studieplaneringen.

Elevens individuella studieplan behöver vara tillräckligt konkret utformad, så att studieplanen är ett stöd i samtalen mellan mentor och elev samt för utvärdering av utbildningen. Vidare behöver skolan se till att eleven känner till sin individuella studieplan och i samtal med eleven synliggöra vad och hur eleven kan påverka studieplanens utformning och utbildningen vid introduktionsprogrammet.

1.3 Följer skolan upp sina insatser för varje elev för att utvärdera effekterna?

Under denna frågeställning granskas om och hur skolan följer upp och utvärderar insatserna för eleven i förhållande till den individuella studieplanen.

Av förarbetena till skollagen och av läroplanen följer att varje elevs individuella studieplan ska följas upp och utvärderas samt vid behov revideras. Skolinspektionens granskningar har visat på att utvärdering är ett viktigt underlag för skolans självvärdering och för att utvärdera om genomförda insatser ger avsett resultat utifrån de mål som eleven har. En kontinuerlig uppföljning och utvärdering har också visat sig synliggöra lärandet och bidra till ökad motivation och självförtroende hos eleven.

Lärarna som undervisar vid de tre introduktionsprogrammen som Skolinspektionen granskat följer upp skolans insatser på olika sätt beroende på hur lärarna är organiserade och i vilken omfattning de samarbetar kring elevens utbildning.

Lärarna som undervisar på YRK RL följer upp elevens arbete i respektive ämne och har tillsammans i arbetslaget en samlad bild av elevens lärande och utveckling. Lärarna i yrkesämnena följer upp och dokumenterar elevens utveckling på samma sätt som lärarna i grundskole- och gymnasiegemensamma ämnen. Inför de terminsvisa utvecklingssamtalen sammanställer undervisande lärare elevens resultat till elevens mentor.

Lärarna som undervisar i engelska, matematik och svenska på IND och YRK IN har en plan för sina respektive ämnen. Utifrån ämnesplanen planerar lärarna veckans arbete tillsammans med eleven och följer upp elevernas arbete vid varje lektion. IND-elevens mentorer har dessutom veckovisa uppföljningar tillsammans med eleven. Lärarnas ämnesvisa kontinuerliga uppföljningar med formativa bedömningar sam-

manställs inför utvecklingssamtalen. Det är elevens mentor som ansvarar för utvecklingssamtalen med elev och vårdnadshavare.

Yrkeslärarna på YRK IN samarbetar inom yrkesämnet och följer upp och dokumenterar elevens kunskapsutveckling i yrkesämnena. Vidare har elevens mentor regelbunden uppföljning tillsammans med eleven som vet hur hon/han utvecklas i yrkesämnet. Yrkeslärarna på YRK IN och lärarna som undervisar i grundskoleämnena träffas inte i arbetslagkonstellationer. De har klasskonferenser ett par gånger per termin då de träffas tillsammans med elevhälsan och SYV för uppföljning av elevernas kunskapsutveckling.

Mentorerna på introduktionsprogrammen genomför utvecklingssamtal två gånger per läsår enligt samma mönster som Rinmangymnasiet i övrigt. Uppföljning av effekter av undervisningen, det vill säga, elevens kunskapsutveckling har inte medfört förändringar av de elevers individuella studieplaner som Skolinspektionen granskat. Som tidigare beskrivits är studieplanerna mer av administrativ karaktär. Planerna är ändå olika eleverna emellan, beroende på var eleven befinner sig i sin utveckling och vilket introduktionsprogram eleven går på. Någon elevs studieplan på IND är kortsiktig utan långsiktiga mål men ska förändras beroende på elevens utveckling och lärande under vårterminen samt elevens val inför höstterminen.

Flera elever har under läsåret 2011/2012 bytt program eller slutat på yrkesintroduktionsprogrammet. Skolledningen har en uppfattning om orsakerna till avbrotten och kännedom om var eleverna fortsatt sina gymnasiestudier, men det saknas en systematisk uppföljning eller analys av orsakerna till byten av program eller avbrotten från studierna. Det framkommer att skolledningen vidtagit åtgärder på organisationsnivå för att på det sättet förbättra förutsättningarna för de elever som finns kvar på programmet att nå kunskapskraven ge. Vidare har skolan samarbetat med grundskolans studie- och yrkesvägledare i syfte att ge elever som söker till yrkesintroduktion korrekt information om utbildningens syfte och innehåll.

Målet för utbildningen inom yrkesintroduktion är att eleven ska bli anställningsbar och/eller förberedd för studier vid det nationella yrkesprogrammet. Elevens resultat i yrkesämnena och i den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen (APL) är ett viktigt resultatmått för skolan, enligt rektorerna. Resultaten från APL visar hur väl utbildningen har förberett eleverna och om eleven kommer att klara målet att bli anställningsbar.

Yrkesintroduktionseleverna vars skolsituation inspektörerna granskar har tydliga framtidsmål för sin utbildning. De vill båda få ett arbete och en av eleverna har som mål att komma in på det nationella yrkesprogrammet. Lärarnas och rektorernas bedömning är att utbildningen ger båda eleverna goda förutsättningar att klara studier vid respektive nationellt yrkesprogram.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarnas och mentorernas kontinuerliga uppföljning tillsammans med eleverna bidrar till att öka motivationen och självförtroendet hos eleverna. Studieplanerna är dock för allmänt hållna för att vara konkreta underlag för uppföljning och utvärdering av utbildningen på de olika introduktionsprogrammen. Uppföljning och utvärdering av insatser är centralt både för eleven och för undervisningens och skolans utveckling. Rektorerna behöver därför tillsammans med lärarna utveckla arbetsformer för att systematisk följa upp och dokumentera introduktionsutbildningarnas resultat på grupp- och gymnasieenhetsnivå för att kunna se effekter av insatta åtgärder.

1.4 Får eleven studie- och yrkesvägledning utifrån sina behov?

Under denna frågeställning granskas om eleven ges studie- och yrkesvägledning i tillräcklig omfattning och av god kvalitet utifrån sina behov.

Skollagen anger att alla elever ska ha tillgång till studie- och yrkesvägledning som tillgodoser deras behov. Enligt läroplanen är det rektors ansvar att organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av fortsatt utbildning och yrke. Utbildningen på introduktionsprogrammen saknar fastställda programplaner. I stället ska utbildningen utformas utifrån varje enskild elevs förutsättningar, behov och mål. I förarbetena till skollagen betonas därför att introduktionsprogrammen kräver särskilt god tillgång till kvalificerad studie- och yrkesvägledning.

Studie- och yrkesvägledaren (SYV) är inte delaktig i utformandet av elevernas studieplaner utan beskriver sin roll som huvudsakligen konsultativ till mentorerna. Det är mentorernas ansvar att handleda eleverna i studieplaneringen och studie- och yrkesvägledarens roll är att vara stöd och handledare till mentorerna. Alla mentorer på Rimangymnasiet har utbildats för sin roll som mentor och handledare till eleverna i planeringen av deras studier på gymnasiet.

SYV beskriver att det inte görs någon skillnad mellan elever på nationellt program och elever på introduktionsprogram. SYV beskriver sitt uppdrag med att de traditionella vägledningssamtalen ska vara motiverande samtal med ett realistiskt förhållningssätt. SYV gör inte några riktade eller specifika insatser för introduktionsprogrammets elever eller mentorer. Alla elever vid individuellt alternativ har träffat SYV i samband med val av gymnasieprogram inför hösten 2013. Vid granskningen framkommer att en elev valt ett nationellt program inte av intresse utan för att det fanns förväntningar om att alla elever skulle göra ett gymnasieval inför höstterminen. Eleven har ett långsiktigt mål för sina studier men är för närvarande inte behörig att söka det gymnasieprogrammet. Granskningen visar att vägledningen inte utgick från elevens intresse och utbildningsmål och att eleven inte fick tillräcklig information om möjliga utbildningsvägar för att nå det långsiktiga målet.

Eleverna på individuellt alternativ hänvisar till syskon som vägledare i frågor om vidare studier och arbete.

På yrkesintroduktionsprogrammet framkom vid granskningen exempel som visar att elever inte har träffat SYV under sin tid på skolan. De elever på YRK vars skolsituation Skolinspektionen granskar har tydliga mål för sin utbildning, nämligen att bli anställningsbara och få ett arbete. Granskningen visar att mentorerna inte använt SYV:s kompetens för att till eleverna exempelvis beskriva värdet av en gymnasieexamen och vad det innebär att sakna betyg i grundskolans ämnen och gymnasiegemensamma kurser inför framtida yrkes- eller studieval.

Rinmangymnasiet har två studie- och yrkesvägledare. Vägledarnas kontor finns i den skoladministrativa korridoren med närhet till skolledning, administration och elevhälsan. Mentorn kan boka tid för elevens räkning hos studie- och yrkesvägledningen. Eleverna kan även komma till studie- och yrkesvägledaren spontant. Enligt SYV händer det att elever kommer till SYV på eget initiativ för att byta kurser eller introduktionsprogram.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att mentorernas uppdrag vid introduktionsprogrammen behöver tydliggöras i förhållande till studie- och yrkesvägledarnas uppdrag. Ämnes- eller yrkeslärare kan inte förväntas ha specifik kunskap om gymnasieskolans olika ämnen och program eller alternativa utbildningsvägar för eleverna vid introduktionsprogrammen. Rektorerna behöver beakta introduktionsprogrammets specifika behov av studie- och yrkesvägledning och se till att organisationen och formerna för detta utvecklas så att den professionella kunskap om vidare utbildning eller arbete som finns på skolan i högre grad kommer introduktionsprogrammets elever tillgodo.

1.5 Samverkar skolan med interna och externa aktörer för att stödja och skapa en helhet i elevens utbildning?

Under denna frågeställning granskas vilken samverkan skolan har, internt och externt, utifrån elevens behov och målsättningar.

Läroplanen anger att gymnasiet ska ha en nära samverkan med bland annat de obligatoriska skolformerna, arbetslivet och samhället i övrigt. Forskning och olika utvärderingar visar på betydelsen av att eleven upplever utbildningen som meningsfull. En god samverkan mellan introduktionsprogrammen och de nationella programmen är en viktig förutsättning för elevernas fortsatta studier. Det är av stor vikt att olika aktörer runt eleven samverkar så att insatser på olika plan bidrar till att stödja och skapa en helhet i elevens utveckling mot uppsatta mål.

Rinmangymnasiets yrkesintroduktionsprogram samverkar med de nationella yrkesprogrammen på elev-, lärar- och organisationsnivå. Eleven vars skolsituation Skolin-

spektionen granskar på YRK RL läser yrkesämnena tillsammans med eleverna på det nationella programmet. Eleven erbjuds att läsa både grundskoleämnena och gymnasiegemensamma kurser i engelska, matematik och svenska i en mindre grupp där undervisningen är individanpassad. Övriga gymnasiegemensamma kurser kan eleven läsa tillsammans med elever vid det nationella yrkesprogrammet. Se även bakgrundsuppgifter om Rinmangymnasiet sid 1–2. Lärarna som undervisar i grundskoleämnena och gymnasiegemensamma kurser på yrkesintroduktion och det nationella programmet, restaurang och livsmedel, ingår i samma arbetslag vilket bidrar till att skapa en helhet kring elevens utbildning.

Vid yrkesintroduktion industriteknik erbjuds eleven vars skolsituation Skolinspektionen granskar att läsa nio grundskoleämnena förutom yrkesämnet inom industritekniska programmet. Yrkesämnena läser eleven i egen grupp i industritekniska programmens yrkeslokaler. Grundskoleämnena läser eleven tillsammans med elever på IND där undervisningen är individanpassad.

Rinmangymnasiet har på yrkesintroduktionsprogrammen skapat en balans mellan den individanpassade undervisningen i grundskoleämnena och den mera elevaktiva gruppundervisningen i yrkesämnena. Organisationen och samarbetet mellan introduktionsprogrammen och de nationella programmen ger förutsättningar för ett flöde mellan de olika introduktionsprogrammen och de nationella yrkesprogrammen. Organisationen ger flera fördelar, framförallt för de elever som vill byta introduktionsprogram eller gå över till det nationella yrkesprogrammet. Flera elever från YRK IN läser nu programinriktat (PRO) eller vid det nationella industritekniska programmet och någon har som mål att komma in på PRO. Vidare är eleven vid YRK RL vars skolsituation Skolinspektionen granskar erbjuden en plats vid det nationella yrkesprogrammet.

Organisationen ger flera fördelar men kan också ge några begränsningar såsom program med förutbestämt kursinnehåll, schematekniska läsningar och som följd smalare kursutbud. Små undervisningsgrupper i grundskoleämnena kan även begränsa lärarnas möjligheter att samverka inom ämnet, gruppera eleverna utifrån behov och intresse och variera undervisningens arbetsformer, innehåll och nivå, enligt lärarna.

Skolledningen, två rektorer med två biträdande rektorer, har ett gemensamt ansvar för introduktionsprogrammen på skolan och ett specifikt ansvar för olika introduktionsprogram i förhållande till ansvar för nationella yrkesprogram. De biträdande rektorerna har god kännedom om de elever vars skolsituation Skolinspektionen granskar. Samarbetet mellan elevhälsan och SYV och arbetslagen planeras genom att elevhälsoteamet och SYV träffar arbetslagen 2–3 gånger per termin. Elevhälsoteamet ambition är att arbeta proaktivt och i samarbete med arbetslagen. De ska även finnas som stöd till enskilda lärare och elever vid behov. SYV och elevhälsoteamets organisation och arbetsformer har förändrats under detta läsår och arbetsformerna är ännu inte fullt ut implementerade. Eleverna vid introduktionsprogrammen har behov av elevhälsans kompe-

tens som inte tillgodoses full ut, enligt lärarna. Det är mentorerna som kopplar in elevhälsan eller studie- och yrkesvägledaren när de anser att det finns behov av det. Vid samtal med skolsköterska framkommer att alla gymnasieelever kallas till ett hälsosamtal under det första året på gymnasiet. Utöver denna föreskrivna insats vidtar elevhälsan inga riktade insatser till introduktionsprogrammen. Först när mentorerna inte tycker att de själva räcker till erbjuds elevhälsan kompetens till eleverna. Detta riskerar att få till följd att inte alla elever får tillgång till mera kvalificerade stödinsatser.

Eleverna vid YRK har planerat praktik och arbetsplatsförlagt lärande (APL) 15–20 veckor under den treåriga utbildningen. Alla elever får en plats som är anpassad till utbildningen och med en utbildad handledare. Skolans lärare besöker eleverna på praktikplatsen och på APL-platsen. Eleverna vid IND har två dagars praktik för att få pröva ett yrke eller som en prova på och motivationsstärkande aktivitet. Även här har skolan regelbunden kontakt med praktikplatserna. Programmets handledare besöker praktikplatsen och har telefonkontakt med praktikplatsens handledare.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att samverkan mellan yrkesintroduktion och nationella yrkesprogram utgör ett mycket gott exempel. Samverkan skapar en helhet kring utbildningen och eleven och ger eleverna förutsättningar både för arbete och vidare studier på det nationella yrkesprogrammet. Vidare har skolan tillgång till utbildade handledare för yrkesintroduktionselevernars arbetsplatsförlagda lärande.

Samverkan mellan elevhälsoteamet och introduktionsprogrammen behöver utvecklas så att elevhälsans kompetenser tar ett större ansvar för att stödja elevernas utveckling mot målen.

2. Genomförs utbildningen så att eleven ges möjlighet att nå de individuellt uppsatta målen?

2.1 Får eleven möjlighet till stödjande och motiverande insatser utifrån sina behov?

Under denna frågeställning granskas om skolan, vid behov, genomför insatser för att stödja den personliga och sociala utvecklingen och för att motivera eleven att genomföra utbildningen.

Läroplanen anger att skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och på framtiden. Vidare anges att skolan ska återskapa en positiv inställning till lärande hos elever med negativa erfarenheter. Av skollagen följer att elevhälsan ska stödja elevens utveckling mot målen. Förarbetena anger att elevhälsan har ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling. Forskning och andra utvärderingar pekar också på behovet av att skolan stödjer och arbetar med att motivera eleverna. Eleverna på introduktionsprogrammen kan ha upplevelser av misslyckanden bakom sig varför det motiverande arbetet är än mer centralt på dessa program.

Elevernas mentorer och lärarna i yrkesämnena har stor betydelse för att skapa en helhet kring elevens utbildning. Mentorerna träffar eleverna minst en gång i veckan och följer upp hur arbetet går i de olika ämnena. Yrkeslärarna arbetar tillsammans med eleverna i yrkesämneslokalerna under produktionsliknande förhållanden hela dagar. Yrkesläraren som också tar rollen som arbetsledare blir även en förebild för eleverna som yrkeskvinna/man. En elev uppger att läraren är duktig och kunnig och att *"man känner att man lär sig något i verkstaden"*. Eleverna namnger även lärare som har haft betydelse för deras personliga utveckling. I det avseendet säger en elev att han/hon har fått förtroende för sin lärare eftersom *"hon har lärt känna mig"*. Eleverna beskriver att lärarna bryr sig om dem på riktigt och lärarna visar att de tror på elevens förmåga att lära och utvecklas.

Introduktionsprogrammen är ingen egen avdelning på skolan, undervisning i yrkesämnen genomförs i yrkesämnets lokaler och grundskoleämnenas undervisningslokaler är integrerade bland alla andra lokaler på skolan. Undervisningsmiljön på Rinmangymnasiet är i den meningen motivationsstärkande. Att få vara en gymnasieelev som alla andra, att träffa kamrater från nationella program på lektioner, raster och i matsalen har betydelse för en ung vuxen. Lärarnas tilltal till eleverna har också betydelse. Lärarna talar till gymnasieelever med en förväntning att de förstår ämnesspecifika begrepp och regler och instruktioner som en vuxen. Individuellt alternativ har dock några inslag, av mer uppfostrande karaktär, såsom att samla in mobiltelefoner vid lektionsstart och läsning av lektionssal fem minuter efter lektionens början. Lärarna motiverar dessa inslag med att de bidrar till trygghet och studiero på lektionerna. Detta bekräftas av eleverna som beskriver studiemiljön som trygg, stödjande och med lärare som uppmuntrar och som lär eleverna att ta ansvar. Utifrån observationer och intervjuer uppfattar Skolinspektionen att det är en god balans mellan lärarnas arbete med att stödja elevens kunskapsutveckling och omsorg om eleven som person.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna engagerar sig i eleverna, försöker motivera och stötta eleverna utifrån deras individuella behov. Lärarnas förhållningssätt signalerar förväntningar på elevers ansvarstagande och en tilltro till elevens vilja och förmåga att utvecklas. Organiseringen av undervisningen samt lokalintegrationen med övriga gymnasieprogram är funktionellt för utbildningen och motivationsstärkande för eleverna.

2.2 Anpassas undervisningen till elevens behov och förutsättningar?

Under denna frågeställning granskas om lärarna utformar och anpassar sin undervisning utifrån elevens behov och förutsättningar.

Enligt skollag och läroplan ska undervisningen ta hänsyn till och anpassas till varje elevs förutsättningar, behov, styrkor och intressen. Forskning och andra studier pekar på att en undervisning som upplevs som meningsfull kan vara helt avgörande för om en elev vågar satsa på att nå de mål som satts upp. I detta hänseende är det betydelsefullt att läraren har kunskap om varje elev för att också kunna knyta an till de mål eleven har med sin utbildning.

I undervisningsmiljön på yrkesintroduktionsprogrammen samspelar yrkesläraren och eleven med varandra under produktionsliknande förhållanden. Det bidrar till att det utvecklas en ömsesidig respekt och tillit dem emellan. Lärarrollen i yrkesämnet kan beskrivas som ledare mer än som en traditionellt undervisande lärare vid flera av de lektioner Skolinspektionen observerade. Läraren individanpassar instruktioner, information, visar och förklarar för eleven under arbetets gång och i förhållande till elevens förmåga och behov av stöd. I undervisningen i ämnet matlagning är produktionen på riktigt, vilket är en utmaning för såväl elev som lärare. Läraren ger eleverna ledning i arbetet utifrån varje enskild elevs behov och förmåga, parallellt med ledning av elevgruppen som helhet och med produktionens krav på resultat.

Lärarrollen och undervisningen i grundskoleämnena har likheter med undervisningen i yrkesämnena en handledande lärarroll. Undervisningen på individuellt alternativ i ämnena engelska, matematik och svenska kännetecknas av en undervisningsmetodik som lärarna kallar "en-till-en"-metodik, lärarlett enskilt arbete och nästan ingen undervisning i grupp eller klass. Lärarna har en plan för respektive ämne och eleverna arbetar på olika nivåer och i olika tempon. Undervisningen styrs av lärarens planering av ämnet och av läromedel och undervisningsmaterial. Individanpassningen sker i dialogen mellan elev och lärare under lektionen som oftast består av planering, genomförande och uppföljning, elev och lärare tillsammans.

Veckoplaneringen som läraren vid IND gör tillsammans med eleverna medför att det blir en tydlig struktur för eleverna och att eleverna kan arbeta självständigt till och med utan ordinarie lärares närvaro. Denna struktur medför dock att de flesta lektioner i engelska, matematik och svenska saknar utmanande och inspirerande inslag, eleverna gör sina uppgifter utan något för observatören synligt engagemang. Undervisningen upplevs dock av flera elever som meningsfull och målinriktad, genom att varefter eleven blir klar med en uppgift kan hon/han arbeta vidare i läromedlet. Lärarna testar eleven, som får återkoppling på vad hon/han gjort eller lärt sig och läraren dokumenterar elevens kunskapsutveckling i undervisningsmaterialet. Det här arbetssättet uppskattas och passar en del av de observerade eleverna i några ämnen. Observationerna visar dock att arbetssättet inte är lika framgångsrikt i alla ämnen och för alla elever vars studiesituation Skolinspektionen granskar. Om en elev är svagt motiverad eller tycker att ett ämne är svårt och behöver arbeta mycket och länge för att nå kunskapskraven räcker det inte med att ge eleven aktivt lärarstöd. Dessa elever behöver också få pröva olika arbetssätt och arbetsformer.

De lektioner Skolinspektionen observerar i grundskoleämnena och gymnasiegemensamma kurser på YRK RL kännetecknas av att de oftast inleds med elevaktiv gruppundervisning. Lärarna ger eleverna en gemensam utgångspunkt eller problem och leder sedan samtalet i gruppen med ett lyssnande och dialogskapande förhållningsätt. Oftast faller undervisningsmönstret väl ut, men även här kan det vara beroende på ämne och elev. Vid en lektion ger en elev uttryck för sin uppfattning "*å vad du är jobbig, jag vill*

jobba, jag vill bli klar". Eleven är målinriktad och vill bli klar med sin uppgift och föredrar därför att arbeta enskilt. Läraren visar att han lyssnar men fortsätter undervisningen enligt planeringen till glädje för andra elever i gruppen som blir inspirerade och utmanade av samtalet och problemlösningen.

Undervisningen i de samhällsorienterande ämnena på IND har flera elevaktiva inslag i grupp som uppskattas av eleverna. Vid en lektion får eleverna träna argumentation inom ett för ämnet och eleverna intressant och angeläget område. Eleverna får förbereda sig i mindre grupper och tillsammans inta en av läraren given ståndpunkt. Lärarna handleder grupperna i deras förberedelser och leder sedan diskussionen mellan de två grupperna. Undervisningsmönstret uppskattas av eleverna och ger möjligheter för eleverna att visa på andra förmågor än de som direkt kan härledas till ett specifikt kunskapskrav i ämnet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna har goda kunskaper om elevernas förutsättningar, behov och förmågor. Lärarnas handledande lärarroll och arbetssätt i grundskoleämnena bidrar på ett positivt sätt till att eleven och läraren vet vad eleven lärt sig och vad eleven behöver utveckla vidare i respektive ämne. Eleverna är trygga med arbetsformen och undervisningen är förutsägbar. För att utveckla undervisningens arbetsformer behöver dock lärarna föra en dialog med eleverna om undervisningen för att inom ramen variera arbetssätt och arbetsformer.

Undervisningen i de samhällsorienterande ämnena och yrkesämnena anpassar undervisningen utifrån gruppen och den enskilda elevens behov och förutsättningar. Skolinspektionens bedömning är att den elevaktiva undervisningen i grupp bidrar till att utveckla elevens samarbets- och kommunikativa förmågor och därmed förbereda eleverna för både arbetslivet och fortsatta studier.

2.3 Har lärarna ett bemötande som skapar goda förutsättningar för lärande?

Under denna frågeställning granskas relationerna mellan elev och lärare och om lärarna arbetar på ett sätt som främjar elevens motivation, och lust att lära.

Läroplanen anger att varje elev ska möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och på framtiden. För att skapa goda förutsättningar för lärande behöver läraren stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Forskning och utvärderingar anger ett positivt och respektfullt bemötande som helt centralt för att elever som upplevt misslyckande i tidigare studier, ska våga och vilja satsa på skolan en gång till.

Lärarna på IND och YRK har grundskole- eller gymnasielärarutbildning, några är utbildade speciallärare. De flesta har lång lärarerfarenhet och har sökt sig till eller är

handplockade till introduktionsprogrammen. Lärarna vittnar om bemötandets betydelse och beskriver hur de arbetar för att vinna elevernas förtroende. De menar att lärarna behöver vara intresserade av elever som har haft svårigheter i skolan. Då de flesta elever har negativa erfarenheter av skolan och också låg tilltro till sin egen förmåga. Som tidigare beskrivits tar yrkesläraren ibland rollen som arbetsledare och blir en förebild för eleven som yrkeskvinna/man. Den alternativa lärarrollen och undervisningsmiljön vid yrkesintroduktion bidrar på det sättet till att skapa goda förutsättningar för lärande i yrkesämnet. På samma sätt bidrar den handledande lärarrollen i grundskoleämnena och den individanpassade undervisningen till att skapa goda förutsättningar för lärande. Den kontinuerliga återkopplingen ger eleven bekräftelse på sin förmåga och stärker elevens vilja att lära och utvecklas.

Antalet elever i undervisningsgrupperna i introduktionsprogrammen varierar mellan fem till tio elever. Grupperna är inte helt stabila, några elever tillkommer och andra är inte närvarande på grund av att de är godkända i kursen eller frånvarande av andra skäl. Klimatet i undervisningsgrupperna är gott, det är en vänlig och kamratlig atmosfär eleverna emellan och mellan lärarna och eleverna. Till IM:s undervisning i de grundskole- och gymnasiegemensamma ämnena är en handledare knuten med ett gruppstödande uppdrag. Handledaren som är knuten till IND ansvarar dessutom för elevernas praktik, läsläsning med eleverna på skolan samt är mentor för några elever i gruppen. Handledare YRK RL har uppdraget att följa med eleverna på deras lektioner och vara ett stöd och komplement till lärarna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna bemöter eleverna på ett respektfullt sätt och att relationerna mellan eleverna och lärarna är goda. Vidare skapar lärarnas tilltro till eleverna vilja och förmåga att utvecklas, den handledande lärarrollen och skolans undervisningsmiljö goda förutsättningar för elevens utveckling och lärande.

2.4 Har eleven inflytande över undervisningens innehåll och utformning?

Under denna frågeställning granskas om lärarna på ett aktivt och stimulerande sätt ger eleverna möjlighet till inflytande.

Skollagen och läroplanen anger att läraren ska svara för att eleven får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehållet i undervisningen. Vidare ska läraren låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer samt tillsammans planera och utvärdera undervisningen. Skolans mål är att varje elev tar personligt ansvar för sina studier och aktivt utövar inflytande över sin utbildning. Elever kan ha svårt att framföra sina synpunkter men enligt läroplanen är det lärarens ansvar att uppmuntra och stödja detta. Ett flertal studier och Skolinspektionens granskningar har visat att engagemanget och motivationen för studierna ökar om eleven upplever sig ha ett reellt inflytande över undervisningen.

Skolinspektionen observerar flera lektioner i olika ämnen med lärarledd elevaktiv gruppundervisning. Lärarna ger eleverna en gemensam utgångspunkt eller formulerar ett problem och leder sedan samtalet i gruppen med lyssnande och dialogskapande förhållningssätt. Likaså observeras lektioner i yrkesämnen där läraren tillsammans med eleverna planerar gruppens arbete under dagen. Gruppens arbete följs sedan upp i dialog med eleverna och under ledning av läraren. Eleverna ges tillfälle att reflektera över sitt arbete och lära och dela med sig av sina erfarenheter till kamraterna. Ovanstående beskrivning är exempel på när lärarna efterfrågar elevernas synpunkter, elevernas röster blir lyssnade till och elevens lärande synliggörs.

När lärarna beskriver elevernas inflytande på undervisningens innehåll och arbetsformer så beskrivs ett arbetssätt som ger lärarna möjligheter att föra en dialog med eleverna enskilt eller i grupp. Skolinspektionen observerade flera sådana lektioner. Lektionerna saknade emellertid mål- och metoddiskussioner samt utvärderingar som också förknippas med begreppet elevinflytande. Observationerna och lärarnas utsagor kan tolkas som att de inte ger eleverna som grupp reellt inflytande över undervisningens innehåll och utformning. Intervjuerna med eleverna visar att elevernas uppfattning är att deras möjligheter att påverka undervisningens innehåll och arbetsformer är begränsade. Elevernas utsagor kan förstås som att lärarna inte synliggör för eleverna när och hur de kan påverka undervisningen.

Alla grupper och elever har mentorstid på schemat. Tiden används till samtal med enskilda elever, men också till information till gruppen. Mentorstiden användas inte till klassråd eller till andra forum för samråd i frågor som är av intresse för eleverna eller för att ge eleverna tillfälle till träning i inflytande, delaktighet och ansvarstagande.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att inom ramen för undervisningen har lärarna ett lyssnande och dialogskapande förhållningssätt och att eleven som enskild individ blir lyssnad till både under lektionen och vid enskilda samtal. Lärarna behöver dock utveckla arbetsformer för att aktivt engagera eleverna som grupp i undervisningens innehåll och arbetssätt. Vidare behöver lärarna synliggöra vad och hur eleverna kan påverka utbildningen och undervisningen och därmed träna eleverna i demokratiska arbetsformer och ansvarstagande.

Syfte och frågeställningar

Den reformerade gymnasieskolan inleddes hösten 2011. Erfarenheterna och resultaten av reformen är därför begränsade. De fem nya introduktionsprogrammen som ersätter de individuella programmen (IV,) har inte granskats eller utvärderats tidigare. Introduktionsprogrammen saknar, till skillnad från de nationella programmen, gemensamma studieplaner och examensmål. Utbildningen ska istället utformas individuellt utifrån varje elevs förutsättningar, behov, intressen och framtidsplaner.

Denna kvalitetsgranskning har tagit fasta på erfarenheter och utvärderingar samt den forskning som finns kring utbildningsprogram och andra insatser som gjorts för elever som inte lyckats klara grundskolans krav eller som har haft andra svårigheter i sin skolgång.

Framgångsfaktorerna handlar i hög grad om relationen mellan elev och lärare avseende ett gott bemötandet av eleven, en positiv elev- och kunskapssyn samt lärarnas tillit till och förväntningar på elevernas möjligheter att lyckas. Samverkan och samarbete både inom och utom skolan för att skapa en helhet i utbildningen, en god vägledning och elevens delaktighet i planeringen av utbildningen har också visat sig vara av stor vikt både den för den personliga och kunskapsmässiga utvecklingen. Det har också visat sig vara viktigt att skolan dokumenterar och följer upp de insatser som görs för att utvärdera uppnådda resultat både på individ och på skolnivå.

Kvalitetsgranskningen syfte är att bidra till en förhöjd kvalitet på introduktionsprogrammen yrkesintroduktion och individuellt alternativ genom att identifiera utvecklingsområden och framgångsrika exempel på utformningen och genomförandet av utbildningen. Granskningen har ett elevperspektiv med fokus på de framgångsfaktorer som forskningen och styrdokumentet visar på.

De centrala frågeställningarna i granskningen är:

- Planeras utbildningen så att den möter den enskilde elevens förutsättningar, behov och målsättningar?
- Genomförs utbildningen så att eleven ges möjlighet att nå de individuellt uppsatta målen?

Metod och material

Då utbildningen på introduktionsprogrammen ska utformas och anpassas till varje elev förutsättningar och behov väljer granskningen designen för fallstudier som granskningsmetod. Med utgångspunkt från enskilda elevers situation granskas skolans arbete för några utvalda elever. Med metodvalet fallstudier fångas elevperspektivet på ett nära och konkret sätt.

Inspektörerna kommer att följa några slumpvis utvalda elevers skolvardag under cirka två veckor. Genom observationer och intervjuer granskas skolans arbete med att skapa

en utbildning som är anpassad till den enskilda elevens behov, förutsättningar, intressen och mål. Lektioner observeras utifrån ett observationsschema. Även andra aktiviteter som mentorstid och praktik kan också komma att observeras. Intervjuer med eleverna sker individuellt, intervjuer med de lärare som ansvarat för lektioner som observerats sker i grupp. Rektorn, studie- och yrkesvägledare och representanter för elevhälsan intervjuas också under besöket.

Dokumentstudier utgör en liten del i denna granskning. Främst är det de utvalda elevernas studieplaner som granskas.